

Warszawa, 13-02-2026 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.510.1260.2024.MA

Pan Senator

Krzysztof Kwiatkowski

**Przewodniczący Komisji Ustawodawczej
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej**

Email: ku@senat.gov.pl

Pan Senator

Marcin Karpiński

**Przewodniczący Komisji Praw Człowieka i
Praworządności Senatu Rzeczypospolitej
Polskiej**

Email: kpcpp@senat.gov.pl

Szanowni Panowie Przewodniczący,

w związku z zaplanowanym na dzień 17 lutego 2026 r. posiedzeniem Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Praw Człowieka i Praworządności uprzejmie proszę o przyjęcie i uwzględnienie stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie ustawy o ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, (**druk senacki nr 610**, druk sejmowy nr 1600), dotyczącej zmian w Kodeksie

postępowania karnego¹, a także m.in. w Kodeksie karnym², Kodeksie wykroczeń³ oraz Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia⁴.

I. Zmiany w Kodeksie postępowania karnego.

1. Uchwalony art. 12 § 3 k.p.k.

Uwagi

Krytycznie należy odnieść się do skrócenia terminu na cofnięcie wniosku o ściganie opartego na cezurze otwarcia przewodu sądowego. Jest to ograniczenie zasady dyspozycyjności stron, w tym pokrzywdzonego i zmniejszenie szans na zawarcie nieformalnej mediacji/ugody ze sprawcą, który po upływie tego terminu, może okazać się mniej skłonny do ugodowego zakończenia konfliktu i pojednania ze sprawcą, zwłaszcza przy jednoczesnym braku instytucji umorzenia kompensacyjnego. **Należałoby zatem pozostawić aktualne brzmienie art. 12 § 3 k.p.k. w zakresie terminu na cofnięcie wniosku – upływającego aż do zamknięcia przewodu sądowego - wraz z wykreśleniem wyłącznie sprzeciwu oskarżyciela publicznego. Uchylenie § 4 należy przyjąć z pełną aprobatą.**

Jednocześnie, niezależnie od losu tej nowelizacji i słusznego uchylecia § 4, dostrzegam potrzebę zabezpieczenia interesów pokrzywdzonych przestępstwem z art. 190 § 1 k.k. w sposób systemowy i instytucjonalny, na co pozwala ustawa z dnia 28 listopada 2014 roku o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁵. Postuluję, aby w kolejnych inicjatywach legislacyjnych rozszerzyć katalog przestępstw, których popełnienie przemawia za wdrożeniem środka w postaci ochrony osobistej o czyny określone w art. 190 § 1 k.k., art. 190a § 1 k.k. czy art. 193 § 1 k.k. (Załącznik nr 1)⁶. Nadal, również na gruncie procesowym funkcjonują inne elementy ochrony świadka, które chronić mogą przed reperkusjami ze strony sprawcy (np. art. 177 § 1a, art. 184, art. 185a-d k.p.k. dotyczące także przestępstw popełnionych z użyciem groźby bezprawnej, art. 191 § 1b

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 46; dalej: k.p.k.).

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 17 z późn. zm.; dalej: k.k.).

³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2119 z późn. zm.; dalej: k.w.).

⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 977 z późn. zm.; dalej: k.p.s.w.).

⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 21; dalej: u.o.p.p.ś.

⁶ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-ochrona-pokrzywdzonego-swiadka-ustawa-ms>

(dostęp:

30.01.2026 r.).

i art. 390 § 2 k.p.k.), które skłaniają za przyjęciem z aprobatą uchylenia § 4 omawianego przepisu.

2. Uchwalony art. 71 § 1 k.p.k. w zw. z art. 313 § 5 i art. 327 § 1 i 2 k.p.k.

Uwagi

Zmiana definicji podejrzanego, uczyniona na gruncie art. 71 k.p.k. może budzić wątpliwości, nawet jeśli jest rozwiązaniem urzeczywistniającym standardy prawa do obrony w sensie materialnym prezentowane w orzecznictwie konstytucyjnym, jak również zobowiązania konwencyjne⁷, w tym te wypływające z nadal nieimplementowanych dyrektyw⁸. Jest to rozwiązanie, które nie wyposaża osoby podejrzanej w nowe uprawnienia, nie definiuje jej skomplikowanego charakteru w ustawie procesowej.

Rację ma ustawodawca, że wobec osoby podejrzanej, zarówno konstytucyjna, jak i konwencyjna perspektywa gwarancji prawa do obrony, domniemania niewinności, a w ślad za nimi prawa do milczenia i nieobciążania siebie, jest niekwestionowana i nie powinna budzić wątpliwości⁹. Ustrojodawca nie posłużył się w treści w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP pojęciem „oskarżony” czy „podejrzan”, używa zwrotu „każdy przeciwko komu toczy się postępowanie karne”, niezależnie od formalnego statusu jednostki nadanego przez prawo procesowe, w obszarze nieograniczającym się li tylko do

⁷ Tak samo należy widzieć zakres podmiotowy prawa do obrony na gruncie art. 6 ust. 1 EKPC⁷, który również traktuje o „każdej osobie”, bez sformalizowania jej statusu procesowego. Standard strasburski każe wywodzić uprawnienia obrończe, nie tylko od momentu zakomunikowania zarzutów procesowych, ale także na ich przedpolu, gdy wobec określonej osoby zastosowane zostały środki, które są konsekwencją takiego podejrzenia i które w podobny sposób istotnie wpływają na sytuację osoby podejrzanej⁷.

⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumienia się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz. Urz. UE L 294 z 6.11.2013 r., s. 1 i n; dalej: dyrektywa 2013/48/UE) oraz dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz. Urz. UE z dnia 4 listopada 2016 r., Seria L nr 297, str. 1; dalej: dyrektywa 2016.1919).

⁹ Wydzźwiękiem tych założeń w ustawie procesowej do tej pory był choćby sam fakt przyznania osobie zatrzymanej prawa do adwokata lub radcy prawnego (art. 245 k.p.k.), czy instytucji odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie jej mogłoby narazić na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 k.p.k.). Podobnie na tą prawidłowość wskazywała limitowana odpowiedzialność karna za niektóre przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości w postaci przywileju niekaralności (art. 233 § 3 k.k.⁹, art. 236 § 2 k.k., art. 239 § 2 i 3 czy art. 240 § 3 k.k.), a więc m.in. przez wzgląd na obawę przed odpowiedzialnością grożącą samej osobie podejrzanej.

postępowania karnego *sensu stricto*, ale obejmując każde postępowanie o represyjnym charakterze. Prawo do obrony należy zatem w tej perspektywie postrzegać jako fundamentalne prawo gwarantowane Konstytucją RP oraz przepisami konwencji międzynarodowych¹⁰. Jak zostało to trafnie w piśmiennictwie zaakcentowane, jest ono w swej istocie "prawem do ochrony jednostki przed wszelkimi ingerencjami w sferę wolności i praw, jakim zagraża bądź ze swej natury powoduje proces karny. Jest to zatem prawo do obrony człowieka, a nie jego roli czy statusu w procesie karnym"¹¹.

Może jednak budzić pewne wątpliwości, czy ustawodawca wprowadzając zmiany uwzględnił ryzyko, jakie niesie ta zmiana, nie rozważając alternatywnych zmian częściowych, wyposażających osoby podejrzane w najważniejsze uprawnienia realizujące prawo do obrony. W postępowaniu karnym, które dotkliwie ingeruje w najbardziej wrażliwe i osobiste sfery życia zawodowego, majątkowego czy rodzinnego, nie ma miejsca na wątpliwości co do posiadanego statusu procesowego strony. Nie rozwiewa tych wątpliwości nagromadzenie przez ustawodawcę niejasnych sformułowań jak „dostateczne podejrzenie” czy też „czynność ukierunkowana na ściganie”. **Użycie tak niedookreślonych terminów dla ustalenia statusu procesowego jest wątpliwe w świetle zasady określoności prawa (art. 2 Konstytucji RP).** Zmiany te mogą okazać się widoczne, gdy dojdzie do kumulacji ról procesowych, gdyż płynność statusu procesowego, niewyznaczonego jak dotychczas sformalizowaną czynnością przedstawienia zarzutów, może prowadzić do dezorientacji obywatela, co do faktu korzystania z podstawowych instrumentów prawa do obrony i zakazu samooskarżania. Dla samych organów procesowych, zwłaszcza w sprawach o skomplikowanej strukturze podmiotowo – przedmiotowej, może to się okazać szczególnie trudne, choćby z punktu widzenia stosowania instytucji podjęcia czy wznowienia postępowania przygotowawczego. Brak pewności co do charakteru statusu procesowego, wbrew zamierzeniom projektodawcy może doprowadzić wręcz do samoograniczenia w korzystaniu z zakresu prawa do obrony. **Oznacza to, że brak wyraźnego i formalnego określenia momentu uzyskania statusu podejrzanego tylko pogłębi zastrzeżenia co do przejrzystości, stabilności i efektywności prowadzonego postępowania.**

Powstaje zatem pytanie czy bez zmian na gruncie zaproponowanej terminologii, bez uszczerbku dla przejrzystości konstrukcji procesowych, nie można osiągnąć tego samego rezultatu na poziomie uprawnień prawa do obrony poprzez precyzyjne określenie uprawnień dotychczasowej osoby podejrzanej, którą należałoby zdefiniować

¹⁰ Uchwała SN z 20.09.2007 r., I KZP 26/07, OSNKW 2007, nr 10, poz. 71.

¹¹ D. Dudek, *Konstytucyjna wolność człowieka a tymczasowe aresztowanie*, Lublin 1999, s. 202.

w sposób, do jakiego przekonuje dyrektywa, a co stało się członem nowej definicji z art. 71 § 1 k.p.k.: „osoba, wobec której podjęto czynność procesową ukierunkowaną na jej ściganie”. Dzisiejsze, rozbudowane przepisy z opisowym sformułowaniem „osoby, co do której istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przez nią przestępstwa” i podjęto „czynność ukierunkowaną na ściganie”, nie cechują się przejrzystością i zwięzłością.

Sam status podejrzanego dla dotychczasowej osoby podejrzanej staje się jednak inkryminujący i może rodzić różnorakie skutki pozaprosesowe w sferze zawodowej, społecznej i osobistej, podczas gdy na poziomie postępowania karnego, organ może ostatecznie nie zdecydować się na formalne przedstawienie zarzutów. Na poziomie tzw. czynności niecierpiących zwłoki, opisanych w art. 308 § 2 i 3 k.p.k. brak sformalizowania statusu procesowego jest momentem przejściowym, limitowanym krótkim terminem, nie stwarzającym dla obywatela nieproporcjonalnego stanu niepewności. Inaczej ma to miejsce w uchwalonym komentowaną ustawą brzmieniu. Mianowicie, w stosunku do podejrzanego wobec którego podjęto czynność ukierunkowaną na ściganie, a któremu ostatecznie nie przedstawiono zarzutów ani nie przesłuchano go w charakterze podejrzanego, w dowolnej chwili można zdecydować o kontynuowaniu postępowania w rozumieniu art. 327 § 1 k.p.k. **Nie ma tu zakreślonej żadnej granicy temporalnej dla przesłuchania w charakterze podejrzanego czy przedstawienia zarzutów ani również wskazanych procesowych następstw w zakresie konieczności wznowienia postępowania, co razi niekonsekwencją z punktu widzenia uprzedniego ustalenia strony procesowej jako podmiotu postępowania. Przyjęte rozwiązanie pozbawia zatem gwarancji, jakie stwarzają dodatkowe warunki formalne dla kontynuacji postępowania *ad personam* w rozumieniu art. 327 § 2 k.p.k.** Jeśli bowiem spojrzeć na treść uchwalonego art. 313 § 5 k.p.k., a także nowe brzmienie art. 327 § 1 i 2 k.p.k., to nadal za wszczęcie postępowania przeciwko osobie uważa się wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów albo postawienie osobie zarzutu bez wydania takiego postanowienia w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. **Jest to zatem niebagatelne rozróżnienie pod kątem dowolnej niemal możliwości podjęcia postępowania (art. 327 § 1 k.p.k.) na mocy postanowienia prokuratora, przeciw osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego, wobec której podjęto czynność ukierunkowaną na ściganie, ale ostatecznie nie przedstawiono jej zarzutów ani nie przesłuchano w charakterze podejrzanego.** To oznacza, że decyzję o kontynuacji postępowania wobec tej samej strony może podjąć ten sam prokurator, który zatwierdził postanowienie o umorzeniu, niezależnie czy ujawnią się nowe fakty lub dowody, czy będą one posiadać walor istotności oraz czy były znane z poprzednim postępowaniem.

Z pewnością, nowelizacja w założeniu ma odpowiedzieć na daleko posuniętą nieolojalność procesową organów postępowania przygotowawczego wobec dotychczasowej osoby podejrzanej. Obecne rozwiązania najwięcej gwarancji przypisywały osobie podejrzanej dopiero w momencie zatrzymania, a i tu należałoby zgłosić pewne mankamenty i nieścisłości, choćby w obszarze dostępu do akt postępowania, gdy zatrzymanemu nie przedstawiano zarzutów. Trzeba bowiem zauważyć, że ustawa procesowa traktowała dotychczas o osobie podejrzanej, także w art. 74 § 3, art. 189 pkt 3, art. 192a, art. 219 § 1, art. 225 § 2, art. 237 § 4, art. 244, art. 247 § 1 i art. 248 § 3, art. 278, art. 295, art. 308 § 2, art. 325g § 2, art. 309 pkt 2 i 3, art. 517c czy art. 664 k.p.k. Powyższe zaś uzmysławia, że wobec osoby podejrzanej, można było dotychczas przedsięwziąć szereg innych czynności procesowych niż zatrzymanie, głęboko ingerujących w prawa i wolności. **Największym jednak mankamentem obowiązujących regulacji nie jest sam fakt statusu osoby podejrzanej czy przyjęcie jakiejś konkretnej definicji.** Jak się okazuje, **realne uprawnienia zaczynają się w momencie uzyskania rzetelnej informacji o aktualnej sytuacji procesowej (w tym każdorazowej aktualizacji prawa do milczenia i nieobciążania), wyjaśnienia celowości przeprowadzanych czynności i przysługujących praw, w tym zapewnienia udziału pełnomocnika i wskazania wyraźnych konsekwencji w zakresie możliwości wykorzystania w toku dalszego procesu materiału dowodowego zebranego niezgodnie z gwarancjami osoby podejrzanej (zakazy dowodowe).** Dotyczy to zarówno czynności dowodowych, jak i stosowania wobec osoby podejrzanej środków przymusu, przeprowadzanych w odpowiednim kontekście procesowym dla realizacji celów postępowania przygotowawczego wyraźnie ukierunkowanych na ściganie.

W zakresie dotyczącym osoby podejrzanej należy zauważyć zasadniczo **cztery kategorie uprawnień procesowych, które od dawna wymagały doprecyzowania i urealnienia, a co z powodzeniem mogłoby odbyć się bez nieformalnego nadawania podmiotowi statusu podejrzanego** jako strony procesowej. W tym zakresie należy wymienić: **1) prawo do rozeznania aktualnego statusu procesowego i przysługującego prawa do milczenia osoby podejrzanej; 2) prawo do reprezentacji osoby podejrzanej przez adwokata lub radcę prawnego i dostępu do tłumacza; 3) gwarancje procesowe w zakresie stosowania środków przymusu, w tym zapewnienie dostępu do akt; 4) prawo do nieobciążania siebie i zwalczania czynności ścigania na etapie gromadzenia materiału dowodowego poprzez urealnienie dostępu pełnomocnika do tych czynności.**

Powyższe uwagi jako kierunek alternatywny do zmian w art. 71 k.p.k. wymagałyby jednak szeregu częściowych zmian, które na obecnym, zaawansowanym etapie legislacyjnym, nie są możliwe do procedowania, z poszanowaniem zakresu przedmiotowego nowelizacji.

3. Uchwalony art. 72 § 4 k.p.k.

Uwagi

Budzi zastrzeżenia rozwiązanie przewidziane w nowym brzmieniu art. 72 § 4 k.p.k., rozszerzające prawo do tłumaczenia także na inne dokumenty poprzez użycie kwantyfikatora „istotnego znaczenia dla realizacji obrony”. *In genere* jest to rozwiązanie pozostające w zgodzie z założeniem dyrektywy¹², aby ostateczne decyzje w tym zakresie pozostawiać organowi procesowemu. Trzeba jednak zauważyć, że **ustawa procesowa stanowiąca realizację dyrektywy nie może wymagać od oskarżonego czy obrońców zbyt szczegółowo umotywowanego wniosku i wykazywania „istotnego znaczenia”, gdyż zwłaszcza na etapie postępowania przygotowawczego prowadziłyby to do ujawnienia strategii obrony**¹³. Wymaganie zatem, aby pozostałe dokumenty objęte tłumaczeniem, częstokroć na wniosek obrońcy czy samego oskarżonego, miały istotne znaczenie dla realizacji obrony, może rodzić konieczność dodatkowego umotywowania tych wniosków, przy jednoczesnym braku realnych instrumentów wyegzekwowania i kontroli realizacji tego prawa przez organ postępowania przygotowawczego. Choć dyrektywa 2010/64/UE wspomina jedynie o zapewnieniu efektywności prawa oskarżonego do pomocy tłumacza, nie precyzując *expressis verbis* instrumentów temu służących, to **wydać się słuszne wprowadzenie w tym zakresie środka egzekwującego to prawo, co zdaje się komentowana ustawa pomijać, wprowadzając jednocześnie niejasne pojęcia limitujące („istotności znaczenia dla realizacji obrony”)**. Mówimy tu bowiem o możliwości arbitralnej oceny przez organ procesowy, które z pozostałych dokumentów spełniają walor istotności dla obrony, a przez to wymagają tłumaczenia, a więc zakresu formalnego dostępu do tłumacza, co może mieć znaczenie przesądzające na wczesnym etapie postępowania karnego.

¹² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz. U. UE. L. z 2010 r. Nr 280, str. 1; dalej: dyrektywa 2010/64/UE).

¹³M. Fingas, *Prawo oskarżonego do tłumaczenia ustnego oraz pisemnego w polskim procesie karnym w świetle unormowań dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z 20.10.2010 r.*, „Przegląd Sądowy” 2019, nr 6, s. 107-123.

Regulacji procesowych zawężających prawo do obrony (a przecież prawo do tłumacza jest jednym z determinantów korzystania z tego prawa przez osoby niewładające w wystarczającym stopniu językiem polskim) nie ma w takim wymiarze w innych regulacjach. Dotychczas ustawodawca nie zdecydował się na stopniowalność prawa do obrony poprzez wyposażenie organu procesowego pełniącego funkcje oskarżycielskie na etapie inkwizycyjnego postępowania przygotowawczego w prawo do arbitralnej oceny *ab initio*, co ma „istotne” znaczenie dla realizacji prawa do obrony, a co znaczenie „mniej istotne”. Jest to rozwiązanie wysoce wątpliwe, niezależnie od tego, na ile przesądziły obowiązek respektowania zasady obiektywizmu przez organ postępowania przygotowawczego, nie tylko *de iure*. Jeśli nawet kwantyfikator „istotności” jest przez ustawodawcę używany, to przede wszystkim w aspekcie gromadzenia materiału dowodowego i toku przeprowadzonych czynności procesowych, z jednoczesnym wprowadzeniem w to miejsce remedium uzupełniającego standard prawa do obrony (zob. np. art. 76a § 1, art. 185a § 2 czy art. 375 § 2 k.p.k.). Ten problem dostrzeżony jest w uzasadnieniu do ustawy, choć z nieprzekonującą argumentacją niebezpieczeństwa obstrukcyjnego wykorzystania przez strony nowych uprawnień z art. 72 § 4 k.p.k. i jednoczesnym założeniem dobrej woli organu procesowego, który na etapie prejurysdykcyjnym gromadzi materiał dowodowy na potrzeby skargi oskarżycielskiej. Oparcie argumentacji o dotychczasową, nienaganną praktykę sądową jest zaś nieprecyzyjne, jeśli zważyć, że komentowana jednostka redakcyjna przepisu art. 72 § 4 k.p.k. stanowi *novum* wobec dotychczasowego, enumeratywnie określonego katalogu dokumentów wymagających tłumaczenia (art. 72 § 3 k.p.k.). Możliwość podważenia takich uchybień dopiero na etapie formułowania środka zaskarżenia od zapadłego wyroku może okazać się spóźniona z punktu widzenia formułowania linii obrony.

Należałoby zatem postulować rezygnację z waloru wykazania przez oskarżonego czy obrońcę „istotności” znaczenia dokumentu dla realizacji prawa do obrony.

4. Uchwalony art. 99a § 1 k.p.k.

Uwagi

Krytycznie należy ocenić zmianę art. 99a § 1 k.p.k. Uzasadnienie wyroku sądowego musi spełniać standard konstytucyjny i konwencyjny, co stanowi istotny komponent

rzetelnego postępowania¹⁴, na który składa się również prawo do zapoznania się z częścią motywacyjną wyroku. Tym samym, jak podkreślają judykaty polskich sądów, wykładnia art. 424 § 1-3 k.p.k. winna uwzględniać standardy określone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz w art. 6 ust. 1 EKPC. **Podtrzymuję stanowisko z dnia 11 lipca 2024 r. (Załącznik nr 2¹⁵), wyrażone w odniesieniu do poselskiego projektu ustawy - o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk nr 409), przewidującego uchylenie art. 99a k.p.k.**¹⁶. Zaproponowane rozwiązanie polegające na zmianie treści przepisu z dotychczasowego obowiązku przygotowania uzasadnienia na urzędowym formularzu na możliwość jego sporządzenia przez sąd, nie doprowadzi do oczekiwanych rezultatów, ale pogłębi i tak już występujące w orzecznictwie rozbieżności interpretacyjne. Już na gruncie stanu *de lege lata* niektóre sądy uznawały, że formularz nie zagwarantuje stronie prawa do rzetelnego procesu odwoławczego i z powołaniem na art. 91 ust. 2 Konstytucji RP sporządzały uzasadnienie w sposób tradycyjny, uznając przy tym, iż prawa strony do rzetelnego procesu mają prymat przed uprawnieniem do rozwiązań o charakterze biurowo-technicznym¹⁷. **Projektowana redakcja przepisu nie tylko nie usunie powstałych rozbieżności w orzecznictwie, ale stworzy sądom możliwość podejmowania nieograniczonego żadnymi przesłankami wyboru uproszczonej, mniej pracochłonnej formy sporządzenia uzasadnienia wyroku w postaci formularza, niezależnie od stopnia skomplikowania i obszerności sprawy.** W materii tak ważnej nie należy wprowadzać rozstrzygnięć normatywnych, które powodowałyby tak liczne wątpliwości interpretacyjne i okazję do różnicowania sytuacji obywateli w zakresie dostępu do części motywacyjnej wyroku i jego skutecznej kontroli.

¹⁴ Postanowienie TK z 11.04.2005 r., SK 48/04, LEX nr 149976 oraz wyroki TK z: 16.01.2006 r., SK 30/05, LEX nr 182438; 20.10.2010 r., P 37/09, LEX nr 607429; 22.10.2013 r., SK 14/11, LEX nr 1393839. Por. E. Łętowska, A. Paprocka, I. Rzucidło-Grochowska, *Podstawy uzasadniania w prawie konstytucyjnym i międzynarodowym* [w:] *Uzasadnienia decyzji stosowania prawa*, red. I. Rzucidło-Grochowska, M. Grochowski, Warszawa 2015, s. 15 i n.; E. Skrętowicz, *Istota i znaczenie uzasadnienia wyroku sądu karnego po nowelizacji z 2003 r.*, [w:] *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego – księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005, s. 679.

¹⁵ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sady-uzasadnienia-wyrokow-kpk-opinia> (dostęp: 30.01.2026 r.).

¹⁶ <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=409> (dostęp: 30.01.2026 r.).

¹⁷ Wyroki SA we Wrocławiu z: 24.03.2022 r., II AKa 488/21, LEX nr 3372445; 30.06.2022 r., II AKa 267/21, LEX nr 3398657. Zob. wyroki SN z: 16.04.2021 r., V KA 1/20, LEX nr 3214396; 16.11.2021 r., IV KK 448/20, LEX nr 3391770; 15.12.2021 r., V KK 248/20, LEX nr 3343331; 19.01.2022 r., I KA 13/21, LEX nr 3370653. Sąd Najwyższy wprawdzie stoi na stanowisku, iż nie można czynić przy formularzach ocen *a priori*, przesądzając automatycznie o zagrożeniu rzetelności postępowania, niemniej w szeregu wypowiedziach zwrócił uwagę na możliwość odstąpienia od obowiązku wynikającego z art. 99a k.p.k. celem realizacji przez strony i sąd odwoławczy należytej kontroli instancyjnej. Sąd Najwyższy dostrzegał przykładowo, że wzór formularza nie zawsze zawiera wszystkie tabele, odpowiednio do złożoności stawianych w skardze zarzutów, chociażby na etapie drugoinstancyjnym (brak miejsca dla zarzutów niedopuszczalnych). Zob. wyrok SN z 11.08.2020 r., I KA 1/20, LEX nr 3061026 i postanowienie SN z 5.10.2022 r., IV KK 375/22, LEX nr 3514673.

Należy wskazać zwłaszcza na wymóg przewidywalności postępowania, prawo do przewidywalności rozstrzygnięcia¹⁸, a także tzw. zasadę równości broni¹⁹. **Przepis ten dekonstruuje możliwość przewidywania sposobu działania organów władzy publicznej - sądu, ponieważ legitymizuje arbitralny wybór formy sporządzanego uzasadnienia, nie przewidując doprecyzowujących przesłanek w tym zakresie.** Ten stan rzeczy jest niezgodny nie tylko z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, ale także z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP statuującym prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Komplikacje obejmują także kontrolę instancyjną, gdyż przy wadliwym uzasadnieniu nie można mówić o warunkach dla sądu odwoławczego do pełnej i efektywnej kontroli. Nie można też poszukiwać akceptacji społecznej dla tej formy uzasadniania rozstrzygnięć. Sygnałem ostrzegawczym powinny być te stanowiska doktryny, które uznają, że wymiar sprawiedliwości, który przestaje uzasadniać swoje decyzje czy motywy, ryzykuje zyskanie miana wymiaru niesprawiedliwości, odbiera sobie powagę, humanizm, procesową sugestywność, otwierając zaś furtkę do arbitralności subiektywnej, co odbija się w społecznym postrzeganiu procesu podejmowania decyzji sądowych tak pieczołowicie i z wielkim trudem odbudowywanemu²⁰. **Powagi wymiaru sprawiedliwości nie przywróci dwutorowe uzasadnianie orzeczeń w wersji uproszczonej (formularzowej) jak również w wersji tradycyjnej. Uchwalone rozwiązanie nie pogłębia zaufania do wymiaru sprawiedliwości i przewidywalności prawa, a także słuszności i braku arbitralności rozstrzygnięć.** Jak zdążył to również zauważyć Sąd Najwyższy, łącznie oceniany kierunek zmian normatywnych, jakie miały miejsce w ostatnich latach świadczy o bagatelizowaniu przez ustawodawcę wagi uzasadnienia wyroku sądu pierwszej i drugiej instancji, co obok wprowadzenia obligatoryjności korzystania z uzasadnień formularzowych w dotychczasowym stanie prawnym, obecnie będzie korespondować z pełną uznaniowością wyboru przez skład orzekający formy uzasadnienia, niezależnie od ryzyka jakie wiąże się z oceną rzetelności takiego postępowania.

Powyższe skłania do ponowienia postulatu rezygnacji z uzasadnień sporządzanych w formie formularza, w tym uchylenia art. 99a k.p.k.

¹⁸ Wyrok TK z 17.10.2000 r., SK 5/99, LEX nr 44558.

¹⁹ Wyrok TK z: 6.12.2004 r., SK 29/04, LEX nr 140349 oraz 20.10.2010 r., P 37/09, LEX nr 607429.

²⁰ S. Zabłocki, P. Hofmański, *III. Zagadnienia szczegółowe* [w:] *Artes serviunt vitae, sapientia imperat*. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzczaka z okazji 70. urodzin, red. J. Kasiński, A. Małolepszy, P. Misztal, R. Olszewski, K. Rydz-Sybilak, D. Świecki, Warszawa 2019; J. Gudowski, *Normatywny, jurysdykcyjny i kulturowy kryzys uzasadnienia wyroku. Droga znikąd donikąd*, „Przegląd Prawa Cywilnego” 2020, nr 3, s. 441-459.

5. Uchwalony art. 100 § 1 k.p.k.

Uwagi

Podobnie na krytykę zasługują uchwalone zmiany w zakresie art. 100 § 1 k.p.k. Nie można się zgodzić z oceną wyrażoną w uzasadnieniu do komentowanej ustawy, że mają one charakter doprecyzowujący. Nowe brzmienie art. 100 § 1 zd. 2 k.p.k. przewiduje wyjątkowe odstępianie od promulgacji orzeczeń i zarządzeń wydanych na rozprawie, przy tzw. pustej sali. Jest to powrót do jednolitej regulacji w kwestii promulgacji orzeczeń i zarządzeń wydawanych na rozprawie oraz na tzw. posiedzeniach jawnych, określonych w art. 95b § 2 k.p.k., która przed wprowadzeniem art. 100 § 1a k.p.k. funkcjonowała w procesie.

Szczególną wątpliwość, której wydaje się nie zauważono, budzi dopuszczenie możliwości odstępiania od ogłoszenia wyroku w kontekście art. 45 ust. 2 zd. 2 Konstytucji RP („wyrok ogłaszany jest publicznie”). Aktualna pozostaje zatem również krytyka rozwiązań wprowadzonych nowelizacją z 2019 r. w zakresie art. 100 § 1a k.p.k.²¹, gdyż gwarancja publicznej publikacji jaka wypływa z treści art. 45 ust. 2 zd. 2 Konstytucji RP w takim samym stopniu dotyczy wyroków zapadłych na posiedzeniach, co również było podnoszone w krytycznych komentarzach do ustawy nowelizującej²². **Ustawa zasadnicza nie czyni wyłomu, zarówno w zakresie forum, na którym wydawany jest wyrok (rozprawa czy posiedzenie) ani w aspekcie uprzedniej jawności czy niejawności rozpoznania sprawy**²³. Niewątpliwy pragmatyzm zaproponowanych rozwiązań nie może jednak przysłonić kolizji z gwarancjami konstytucyjnymi, które rodzą poważne skutki procesowe, o których przypomina aktualne orzecznictwo. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, choćby w postanowieniu z 9 marca 2022 r. (sygn. akt I KZP 8/21): „Brak ustnego ogłoszenia wyroku wydawanego na

²¹ Art. 100 § 1a został dodany przez art. 1 pkt 15 lit. b ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 1694) obowiązujący od dnia 5 października 2019 r.

²² J. Zagrodnik, Ł. Chmielniak, M. Klonowski, A. Rychlewska-Hotel [w:] J. Zagrodnik, Ł. Chmielniak, M. Klonowski, A. Rychlewska-Hotel, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz praktyczny do nowelizacji 2019*, Warszawa 2020, art. 100; K. Sychta [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024, art. 100.

²³ P. Hofmański, *Uzasadnienie postanowienia o oddaleniu kasacji (na tle postanowienia Trybunału Konstytucyjnego)*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 7, s. 48; A. Ziębiński, *Tryb zaskarżania wyroków karnych wydawanych na posiedzeniu a doręczenie informacyjne*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 11-12, s. 134-137; H. Paluszkievicz, 6.3.5.2. *Udział publiczności w posiedzeniu wyrokowym* [w:] *Pierwszoinstancyjne wyrokowanie merytoryczne poza rozprawą w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008; D. Świecki, 5. *Ogłoszenie wyroku* [w:] *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*, Warszawa 2007. Por. uchwała SN z 25.03.2004 r., I KZP 46/03, LEX nr 84320 wraz z glosą J. Zagrodnika, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 9, s. 182.

rozprawie głównej (art. 418 § 1 k.p.k.), niezależnie od wadliwej formy zastępującej ogłoszenie, w tym przy zastosowaniu art. 100 § 1a k.p.k., powoduje, że nie dochodzi do wydania wyroku. Dokument opatrzone nazwą 'wyrok', nawet jeżeli zostanie włączony do akt sprawy, nie wywołuje skutków prawnych, w szczególności nie uprawnia stron postępowania do wniesienia środka odwoławczego albo nadzwyczajnego środka zaskarżenia"²⁴. **Oznacza to, że na rozprawie wyrok podlega ustnemu ogłoszeniu nawet wówczas, gdy na sali nie są obecne strony postępowania, ich pełnomocnicy, a także publiczność, choć nie jest już konieczne podawanie jego ustnych motywów**²⁵. W ślad za Konstytucją RP, także ustawa procesowa deklaruje wprost wymóg publiczności ogłoszenia wyroku w art. 364 § 1 k.p.k. i w art. 418 § 1 k.p.k., stanowiącym *lex specialis* w stosunku do normy zawartej w art. 100 § 1a k.p.k., która wbrew postulowanym rozwiązaniom nadal nie ulega modyfikacji. **Jak zaznaczono w uchwale Sądu Najwyższego z 2012 r.**²⁶, **ustawodawca nie pozwolił także regulacją opisaną w art. 418a k.p.k. na odstąpienie od nakazu wyrażonego w art. 418 § 1 k.p.k., gdyż „taka interpretacja w sposób jawny naruszałaby art. 45 ust. 2 zdanie 2 Konstytucji RP, który nakazuje publicznie ogłosić każdy wyrok, nie czyniąc od tego nakazu jakichkolwiek wyjątków. Postąpienie w sposób opisany w art. 418a k.p.k. jest jedynie czynnością komplementarną wobec jego publicznego ogłoszenia”**. Taka konkluzja pozostaje w zgodzie z wymaganiami określonymi w art. 14 ust. 1 MPPOiP, który nakazuje publicznie ogłosić każde orzeczenie wydane w sprawie karnej z zastrzeżeniem przypadków, gdy wyłączenia jawności wymaga interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi. Podobnie art. 6 ust. 1 EKPC artykułuje, że każde orzeczenie (a więc nie tylko wyrok) musi być publicznie ogłoszone, co stanowi element rzetelnego postępowania²⁷. Na marginesie należy jeszcze dodać, że wyjaśnienie w przepisie, iż odstąpienie od promulgacji dotyczy także niestawiennictwa publiczności nie wprowadza jakościowych zmian i stanowi swoiste *superfluum* wobec dotychczasowego stwierdzenia „jeżeli nikt się nie stawił”.

²⁴ Postanowienie SN z 9.03.2022 r., I KZP 8/21, LEX nr 3322326.

²⁵ Postanowienia SN z: 8.12.2020 r., II KK 148/20, LEX nr 3089629; 29.01.2021 r., II KK 319/20, LEX nr 3267919; 15.04.2021 r., II KK 111/21, LEX nr 3226697 oraz wyrok SN z 29.06.2023 r., IV KK 227/23, LEX nr 3577219.

²⁶ Uchwała SN (7) z 28.03.2012 r., I KZP 26/11, LEX nr 1125251.

²⁷ Warto podkreślić, że w polskiej wersji językowej wymóg publicznego ogłoszenia orzeczenia, ujęty w art. 6 ust. 1 EKPC, został pominięty.

Powyższe oznacza, że treść art. 100 § 1 k.p.k. należałoby pozostawić w brzmieniu poprzedzającym uchwalenie komentowanej ustawy, aby zapewnić zgodę z wyżej zakreślonymi standardami.

6. Uchwalony art. 114 § 1-3 k.p.k.

Uwagi

Uwagi i zastrzeżenia należy także zgłosić do uchwalonych zmian w zakresie zgłaszania zdania odrębnego. Uchwalona ustawa powraca do zasad obowiązujących przed nowelizacją z 2023 r., a więc do zasady, że zgłoszenie zdania odrębnego powoduje konieczność sporządzenia uzasadnienia orzeczenia w sytuacji, gdy nie podlega ono uzasadnieniu z urzędu. Strony mają zatem prawo do zapoznania się z częścią motywacyjną zwłaszcza wówczas, gdy w składzie orzekającym zrodziły się tak poważne rozbieżności, że zostało złożone *votum separatum*, które może posłużyć stronie do sporządzenia środka zaskarżenia²⁸. Nie można wykluczyć ryzyka, że z pragmatycznych względów liczba formułowanych zdań odrębnych może ulec zmniejszeniu, co nadal jednak nie eliminuje konieczności zapewnienia prawa do każdorazowego zapoznania się z pełną argumentacją składu orzekającego, w tym stanowiskiem przegłosowanego.

Można poddać w wątpliwość to, czy termin na sporządzenie uzasadnienia orzeczenia oraz uzasadnienia *votum separatum* powinien być tak krótki, wynoszący dla każdej z tych czynności 7 dni, co w świetle zasadniczego terminu dla sporządzenia uzasadnienia (14 dni), przewidzianego w art. 423 § 1 k.p.k., jest swoistą sankcją dla członka składu orzekającego wykazującego się niejednomyslnością, stanowiąc mechanizm zniechęcający do korzystania z instytucji *votum separatum*, mimo że służy ona wzmacnianiu niezawisłości sędziowskiej i realizacji niektórych elementów prawa do sądu, m.in. instancyjności czy prawidłowości uzasadniania rozstrzygnięć²⁹. **Zrównanie terminu dla sporządzania uzasadnień jest zasadne także ze względu na rozbieżności w doktrynie w zakresie możliwości skorzystania z przedłużenia terminów opisanych w art. 114 k.p.k. przez prezesa sądu na podstawie art. 423 § 1 *in fine* k.p.k. na czas oznaczony³⁰.**

²⁸ Wyrok SN z 19.05.1971 r., IV KR 83/71, LEX nr 20840.

²⁹ S. Steinborn [w:] J. Grajewski, P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX/el. 2016, art. 114; J. Świecki, *Zdanie odrębne w procesie karnym po nowelizacji z 7.07.2022 r.*, „Przegląd Sądowy” 2024, nr 3, s. 72-86; M. Grochowski, *Uzasadnienie voti separati a prawo do sądu. Zależności i gwarancje*, „Studia Prawnicze” 2014, nr 4, s. 49-60.

³⁰ Por. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*. Tom 1. Artykuły 1-467. *Komentarz*, Warszawa 2014, s. 440.

Powstaje też pytanie, czy redakcja przepisu nie powinna rozwiązać dotychczas zgłaszanych wątpliwości, czy w razie niesporządzenia uzasadnienia orzeczenia w terminie 7 dni termin na sporządzenie uzasadnienia zdania odrębnego dla składającego *votum separatum* zaczyna biec już z chwilą upływu 7 dni przeznaczonych na sporządzenie uzasadnienia wyroku czy też dopiero z chwilą faktycznego, spóźnionego sporządzenia uzasadnienia orzeczenia.

Niezależnie od powyższych postulatów, wątpliwości może budzić uchylene § 4 w zakresie braku następczego uregulowania terminu uzasadnienia zdania odrębnego od uzasadnienia. Uchwalony § 2 traktuje tylko o momencie złożenia zdania odrębnego od uzasadnienia, pomijając termin na jego uzasadnienie, podczas gdy § 3 dotyczy *expressis verbis* jedynie **terminu na sporządzenie uzasadnienia zdania odrębnego od wydanego orzeczenia.** W zakresie uzasadnienia wyroku nie może bowiem budzić wątpliwości, że uzasadnienie nie stanowi części wskazanego orzeczenia, stanowiąc dokument sprawozdawczy z narady nad wyrokiem, jest czynnością wtórną, dokonywaną tylko w określonej sytuacji procesowej i leży poza sferą orzekania, a więc także orzeczenia³¹. Wraz z uchyceniem § 4 niejako rezygnuje się ze wskazywania terminu na uzasadnienie zdania odrębnego od uzasadnienia, co wymagałoby doprecyzowania.

W związku z powyższym art. 114 § 2 k.p.k. winien przyjąć następujące brzmienie: „Zdanie odrębne może dotyczyć również samego uzasadnienia orzeczenia; wówczas zdanie to zaznacza się przy podpisywaniu uzasadnienia, a składający zdanie odrębne dołącza w ciągu następnych 7 dni jego uzasadnienie”.

7. Uchwalony art. 147 § 2a k.p.k.

Uwagi

Wprowadzone rozwiązanie należy uznać za słuszne, choć niewystarczające. **Optymalnym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie również nagrywania czynności przesłuchania każdego podejrzanego, świadka czy biegłego na wniosek uczestnika tej czynności, jego obrońcy lub pełnomocnika.** W ustawie nie dostrzeżono przy tym, że treść art. 301 § 2 k.p.k. wskazuje, iż nadal podejrzany będzie miał możliwość rezygnacji z udziału obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu albo w wyjątkowych wypadkach, opisanych w treści art. 301 § 8 k.p.k., sam organ może przystąpić niezwłocznie do pierwszego przesłuchania, nawet jeżeli podejrzany

³¹ Postanowienie SN z 31.03.2011 r., II KK 265/10, LEX nr 784529.

oświadczy, że chce skorzystać z pomocy obrońcy. **Potencjalne niebezpieczeństwo wykorzystywania przez organy procesowe krytycznego położenia podejrzanego i szeroko zakrojonych przesłanek odstępstw od przesłuchania z udziałem obrońcy, o jakich mowa w uchwalonym art. 301 § 2 i 8 k.p.k., powinno przekonywać o konieczności wprowadzenia zmian w rejestracji tej czynności procesowej.** Te dwa wyjątki, w tym także dobrowolna rezygnacja z uprawnienia do żądania udziału obrońcy w pierwszym przesłuchaniu, nie zawsze dostatecznie uświadomiona przez podejrzanego wskutek braku rozeznania i presji organów przeprowadzających czynność, **skłaniają do zaproponowania, aby w okolicznościach opisanych w art. 301 § 2 i 8 k.p.k., podejrzany mógł (w sposób wiążący organ) wnioskować o nagranie przebiegu jego przesłuchania bez udziału obrońcy, o czym powinien być stosownie pouczony.** Do tego należy dodać, że wprowadzenie obligatoryjności nagrywania obrazu i dźwięku podczas tych wybranych czynności protokołowanych, doprowadziłoby do możliwości pełnego odtworzenia wypowiedzi uczestników tej czynności na dalszym etapie postępowania karnego, gdyby zaistniała taka potrzeba. Nagrywanie dźwięku podczas przesłuchania prowadzonego w toku postępowania przygotowawczego pozwoliłoby w szczególności na ograniczenie ryzyka naruszania praw procesowych osób przesłuchiowanych (zwłaszcza tych występujących na swój wniosek bez obrońcy lub nieposiadających pełnomocnika), w tym poprzez znaczne ograniczenie możliwości wywierania niedozwolonego wpływu na ich treść. Stanowiłoby to także wyższy poziom ochrony funkcjonariuszy publicznych, w szczególności policjantów i prokuratorów, przed pomówieniami o nadużycie uprawnień lub niedochowanie obowiązków.

Dzisiejsze rozwiązanie przewidziane w art. 147 § 2b k.p.k. jedynie w ograniczonym zakresie realizuje postulat rejestrowania czynności z udziałem podejrzanego. Z tej racji należy postulować, aby dodać do brzmienia tego przepisu konieczność nagrywania przesłuchania podejrzanego w trybie art. 300 § 2 i 8 k.p.k. Komentowany art. 147 § 2b k.p.k. przyjąłby następujące brzmienie: „Przesłuchanie w trybie określonym w art. 185a–185c oraz art. 185e oraz przesłuchanie podejrzanego, który nie ukończył 18 lat i w trybie określonym w art. 300 § 2 i 8 k.p.k., utrwała się za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.”.

8. Uchwalony art. 159 k.p.k.

Uwagi

Zmianę należy ocenić tylko w części pozytywnie, z krytyczną oceną w zakresie braku możliwości zaskarżenia odmowy udostępnienia akt po zakończeniu postępowania. **Nowa redakcja przepisu nie uwzględnia podstawy do zaskarżenia odmowy udostępnienia akt po zakończeniu postępowania, co wystarczyłoby zmodyfikować zamianą słów „w postępowaniu przygotowawczym” na sformułowanie „z postępowania przygotowawczego”.** Nie da się bowiem pogodzić wykluczenia drogi sądowej dla tej decyzji z konstytucyjnym standardem prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP) oraz zasadą państwa prawa (art. 2 Konstytucji RP)³². W tym kontekście krytycznie należy ocenić również brak zmian w art. 156 § 5b k.p.k., który został wprowadzony nowelizacją z 2021 r.³³ w sposób znaczący ograniczając dostęp do akt postępowania przygotowawczego po jego zakończeniu: stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym, w tym zrównując możliwości odmowy udostępnienia im akt z przesłankami, które dotyczyły toczącego się postępowania. Jak słusznie zauważono w doktrynie, **obecne regulacje stwarzają możliwość ograniczenia dostępu do akt zakończonego postępowania przygotowawczego ze względu na ogólną przesłankę ważnego interesu państwa, czyniąc w praktyce kontrolę odmów podjęcia ścigania czysto iluzoryczną**³⁴. Jest to również rozwiązanie ingerujące w gwarancje prawa dostępu do dotyczących obywatela urzędowych dokumentów i zbiorów danych z art. 51 ust. 3 Konstytucji RP. W związku z tym, że jest to konstytucyjne prawo, odmowa takiego dostępu musi być kontrolowana przez sąd, gdyż, zgodnie z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, z mocy samej ustawy kontrola sądu nie może zostać wyłączona w odniesieniu do praw przyznanych obywatelom przez ustawę zasadniczą. Jednocześnie brak zmian art. 159 k.p.k. w kierunku zapewnienia zaskarżalności, wraz z szeroko zakreśloną możliwością odmowy dostępu do akt zakończonego postępowania, także w oparciu o „ważny interes państwa” należy łącznie ocenić krytycznie.

W tym zakresie należy postulować, aby treść art. 159 k.p.k. przyjęła brzmienie: „Na odmowę udostępnienia akt z postępowania przygotowawczego lub sporządzenia odpisów lub kopii oraz na postanowienie prokuratora o utrzymaniu w mocy zarządzenia prowadzącego postępowanie o odmowie udostępnienia akt

³² A. Sakowicz, *Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego po nowelizacji z 20.04.2021 r.* (w:) *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, red. D. Szumiło-Kulczycka, Warszawa 2022, s. 402.

³³ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1023).

³⁴ A. Sakowicz, *Dostęp do akt zakończonego postępowania przygotowawczego po nowelizacji z 20.04.2021 r.* (w:) *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Waltosiowi*, red. D. Szumiło - Kulczycka, Warszawa 2022, s. 401.

lub sporządzenia odpisów lub kopii przysługuje stronom oraz zatrzymanemu zażalenie; na zarządzenie lub postanowienie prokuratora zażalenie przysługuje do sądu.”.

9. Uchwalony art. 168b § 1 i 2 k.p.k. i art. 237a k.p.k.

Uwagi

Zmianę art. 168b § 1 i 2 k.p.k. należy ocenić pozytywnie z poniższymi zastrzeżeniami.

Z pewnością nie do zaakceptowania jest fakt, że z dniem 15 kwietnia 2016 r. wyeliminowano tzw. zgodę następczą sądu na wykorzystanie dowodowe materiałów uzyskanych w toku prowadzenia kontroli operacyjnej, ale poza jej pierwotnym zakresem podmiotowym i przedmiotowym, o czym obecnie, wbrew zasadzie wpływającej z art. 368 k.p.k., decyduje w postępowaniu sądowym niepodzielnie prokurator. Wprowadzony przepis określa zatem wyraźnie kompetencje prokuratora do wydania przedmiotowej decyzji w formie postanowienia na etapie postępowania przygotowawczego. **Omawiana zmiana nie przewiduje natomiast możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie prokuratora wydane w sprawie wykorzystania materiałów pozyskanych w wyniku kontroli operacyjnej w postępowaniu o inne przestępstwo niż to objęte zarządzeniem o kontroli.** Na wadliwość tego unormowania wskazywał zarówno Sąd Najwyższy³⁵, jak również Trybunał Konstytucyjny w jednej z ostatnich rozpoznanych skarg z dnia 23 października 2024 r. w sprawie o sygnaturze akt SK 58/22, uznając aktualną regulację za niezgodną z art. 78 w związku z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP³⁶. Złożyłem wniosek o przystąpienie do postępowania w przedmiocie tej skargi konstytucyjnej³⁷, ale ostatecznie zmuszony byłem wycofać udział ze względu na wadliwe ukształtowanie składu orzekającego.

Tak jak wywiedziono we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 29 kwietnia 2016 r. do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie o sygn. akt K 24/16³⁸, ustawodawca mocą nowelizacji z 2016 r. doprowadził do tego, że czynności operacyjne podejmowane przez

³⁵ Uchwała SN (7) z 28.06.2018 r., I KZP 4/18, LEX nr 2509692; wyrok SN z 29.11.2021 r., II KK 402/21, LEX nr 3343332.

³⁶ <https://trybunal.gov.pl/s/sk-58-22> (dostęp: 30.01.2026 r.).

³⁷ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-tk-dowody-z-inwigilacji-prokurator-odwolanie> (dostęp: 30.01.2026 r.).

³⁸ Wniosek został cofnięty ze względu na nieprawidłowo ukształtowany skład orzekający. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wycofal-z-trybunalu-konstytucyjnego-wniosek-w-sprawie-tzw-nastepczej-zgody-na-podsluch> (dostęp: 30.01.2026 r.).

poszczególne służby oraz realizowana na podstawie przepisów k.p.k. kontrola i utrwalanie rozmów w sposób głęboki ingerując w następujące, chronione konstytucyjnie dobra i gwarancje konwencyjne³⁹, jak: art. 47, art. 49, art. 50, art. 51 ust. 2 Konstytucji RP w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, a także z art. 45 ust. 1, art. 51 ust. 4 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. Niejawna ingerencja władzy w sferę prywatności jednostki musi mieć precyzyjną podstawę w ustawie, która zapobiega ryzyku arbitralności niejawnych działań organów władzy. Każdy zaś obywatel powinien wiedzieć, na podstawie jakiego przepisu ustawy i jakie zachowania narażają go nie tylko na ewentualną odpowiedzialność karną, ale umożliwiają prowadzenie wobec niego czynności operacyjno-rozpoznawczych, głęboko ingerujących w prywatność. W konsekwencji, informacje uzyskane w wyniku takiej zgody mogą być wykorzystywane, a także przechowywane, bezterminowo, gdyż zarówno służby, jak i prokurator mają tu niczym nieskrępowaną swobodę. Z tych względów, nie jest wystarczające wprowadzenie zasady wykorzystywania zgody następcej tylko do przestępstw lub przestępstw skarbowych, do których możliwe jest zarządzanie kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych, jako również ograniczenie kognicji prokuratora do wydania przedmiotowej zgody w toku postępowania przygotowawczego, dla przywrócenia elementarnych zasad demokratycznego państwa prawnego, w ujęciu krajowym oraz rzetelnego postępowania w ujęciu konwencyjnym.

W tym sensie optymalne byłoby usunięcie art. 168b k.p.k. i art. 237a k.p.k. oraz przywrócenie przepisów, które obowiązywały między 11 czerwca 2011 r. a 15 kwietnia 2016 r. Wówczas obowiązujące przepisy regulowały tryb udzielania zgody następcej, określały zasady przechowywania i przetwarzania danych o jednostce, wprowadzały terminy przechowywania i przetwarzania tych danych. Zmiany zaproponowane komentowaną ustawą obniżają standard ochrony praw jednostki i sankcjonują sytuację, jaka istnieje w systemie prawa karnego procesowego od 15 kwietnia 2016 r.

10. Uchwalony art. 171 § 7a k.p.k.

Uwagi

Do zmiany art. 171 § 7a k.p.k. należy zgłosić pewne zastrzeżenia. Zmiana sprowadza się do zapewnienia realizacji nowych regulacji opisanych w art. 301 i 301a k.p.k., poprzez wprowadzenie nowego zakazu dowodowego, dotyczącego dowodów uzyskanych z

³⁹ Wyrok ETPC z dnia 4.05.2000 r. Rotaru przeciwko Rumunii, skarga nr 28341/95, LEX nr 76775.

pogwałceniem standardów przesłuchiwania, a więc bez zapewnienia przesłuchiwanemu podejrzanemu udziału ustanowionego obrońcy. Projektowany zakaz dowodowy czyni zadość standardom wyznaczonym w orzecznictwie strasburskim⁴⁰, jak również właściwie implementuje art. 8 ust. 2 dyrektywy 2013/48/UE, o co postulowałem, (podobnie, Rzecznik poprzedniej kadencji - załącznik nr 3)⁴¹. Niemożliwość wykorzystania wyjaśnień uzyskanych z naruszeniem gwarancji praw podejrzanego sprzyja realizacji w procesie sprawiedliwości proceduralnej, równości broni, a przede wszystkim zapewnia podejrzanemu skuteczny dostęp do obrońcy w czasie przesłuchania. Można oczywiście mieć wątpliwość, na ile względność zakazu dowodowego sprowadzająca się do możliwości rezygnacji przez podejrzanego z prawa do żądania udziału obrońcy w pierwszym przesłuchaniu, po jej odnotowaniu w protokole, nie będzie wykorzystywana, zarówno przez funkcjonariuszy, których czynności z udziałem podejrzanego nadal nie są *in genere* nagrywane, jak również przez samego oskarżonego, który na dalszym etapie postępowania może usiłować przekonać organ sądowy do uzyskania tej rezygnacji w drodze przymusu organu przeprowadzającego czynność przesłuchania.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że w projektowanej regulacji brak wyraźnego poinformowania oskarżonego o stwierdzeniu naruszenia art. 301 § 1-9 lub art. 301a k.p.k. wraz ze stosownym pouczeniem, że wcześniejsze wyjaśnienia są objęte zakazem dowodowym. **Nie wystarczy pouczenie czynione na zasadzie art. 300 k.p.k., dokonywane jeszcze przed potencjalnym naruszeniem wskazanych przepisów, ale należałoby wprowadzić osobne zobowiązanie organu o przedmiotowym pouczeniu, zaktualizowane dodatkowo o informację, że do takiego naruszenia doszło w postępowaniu, co rodzi określone konsekwencje w postaci zakazu dowodowego.** Pouczenie w zakresie wskazanego zakazu dowodowego, aby spełniało swoje procesowe funkcje, w tym gwarancje prowadzenia skutecznej obrony przez oskarżonego, przy jednoczesnym dyscyplinowaniu organów procesowych do przestrzegania wskazanych gwarancji, musi być przekazane oskarżonemu w momencie stwierdzenia takich naruszeń, a najpóźniej przy odebraniu wyjaśnień przed sądem. **Pouczenie to powinno wskazywać wyraźnie, że wcześniejsze wyjaśnienia nie będą podlegały ocenie, aby oskarżony był świadomy, w jakich granicach wyjaśnienia odebrane z pogwałceniem art. 301 i 301a k.p.k. mogą determinować jego dalszą obronę, czy aktualizować konieczność zmiany kierunku obrony.** Regulacja w tym

⁴⁰ Wyrok z dnia 27 listopada 2008 r., *Salduz przeciwko Turcji*, skarga nr 36391) i wyrok z dnia 31 marca 2009 r., *Płonka przeciwko Polsce* skarga nr 20310/02.

⁴¹ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-dyrektywy-prawo-do-obrony-implementacja-ms-odpowiedz> (dostęp: 30.01.2026 r.).

brzmieniu może okazać się nieefektywna wobec braku rzetelnej, kwalifikowanej informacji od organu, który zaniedbał standardów.

Nieefektywność komentowanego zakazu dowodowego należy również postrzegać przez pryzmat licznie nagromadzonych klauzul generalnych, o jakich mowa w art. 301 § 8 k.p.k. („bezpieczeństwo narodowe”, „ważny interes śledztwa i dochodzenia”), czy technicznego braku możliwości weryfikacji dobrowolności rezygnacji podejrzanego z prawa żądania udziału obrońcy w pierwszym przesłuchaniu (art. 301 § 2 k.p.k.). Należy w tym miejscu ponownie rozważyć rozszerzenie zakresu obowiązku nagrywania toku czynności protokołowanych w postępowaniu karnym (art. 147 k.p.k.) poprzez wprowadzenie obligatoryjności nagrywania dźwięku podczas czynności protokołowanych, umożliwiające odtworzenie wypowiedzi świadków i toku przeprowadzenia innych dowodów na dalszym etapie postępowania karnego, gdyby zaistniała taka potrzeba. Nagrywanie dźwięku podczas przesłuchania prowadzonego w toku postępowania przygotowawczego pozwoliłoby w szczególności, wespół z projektowanymi zmianami w art. 300 i 300a k.p.k., na ograniczenie ryzyka naruszania praw procesowych osób przesłuchiowanych (zwłaszcza tych rezygnujących z obrońcy lub pełnomocnika), w tym poprzez znaczne ograniczenie możliwości wywierania niedozwolonego wpływu na ich treść. Stanowiłoby to także wyższy poziom ochrony funkcjonariuszy publicznych, w szczególności policjantów i prokuratorów, przed pomówieniami o nadużycie uprawnień lub niedochowanie obowiązków (Załącznik nr 4)⁴².

W tym sensie, należy postulować, aby treść art. 171 § 7a k.p.k. przyjęła brzmienie: „Wyjaśnienia uzyskane z naruszeniem art. 301 § 1-9 lub art. 301a nie mogą stanowić dowodu, chyba że oskarżony o to wnosi, o czym należy go pouczyć.”.

Dla uzupełnienia tej regulacji w postępowaniu sądowym, treść art. 386 § 1 k.p.k. winna przyjąć brzmienie: „Jeżeli oskarżony bierze udział w rozprawie głównej, przewodniczący, po przedstawieniu zarzutów oskarżenia, poucza go o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia oraz o treści zakazu dowodowego z art. 171 § 7a, po czym pyta go, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia i jakie”.

⁴² <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-postepowanie-karne-nagrywanie-czynnosci-ms> (dostęp: 30.01.2026 r.).

11. Uchwalony art. 258 § 2 k.p.k.

Uwagi

Krytycznie należy ocenić brak uwzględnienia postulatów zgłaszanych od wielu lat – także w wystąpieniach moich poprzedników (Załącznik nr 5)⁴³ – usunięcia przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania opisanej w art. 258 § 2 k.p.k., opartej na surowości kary. Nie zmienia tej oceny określenie w ustawie górnej granicy grożącej kary do co najmniej 10 lat. W sytuacji braku całkowitego wyeliminowania omawianej przesłanki, z aprobatą należy przyjąć przywrócenie przepisu w brzmieniu sprzed nowelizacji z kwietnia 2016 r.⁴⁴ poprzez dodanie sformułowania, że stosowanie aresztu może wynikać „także z surowości grożącej kary”. Powstaje jednak zasadnicze pytanie, na ile ten zabieg legislacyjny zadekretuje – wbrew pozanormatywnemu pragmatyzmowi – brak samoistności przesłanki surowości kary i automatyzmu po stronie sądów stosujących areszty. Nie jest bowiem dopuszczalne utrzymywanie człowieka w długiej izolacji tylko dlatego, że grozi mu surowa kara w sytuacji, gdy nie występują inne przesłanki to uzasadniające. **Takie ukształtowanie przesłanki aresztu jest niezgodne z art. 41 ust. 1, 42 ust. 3 w zw. z art. 42 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz z art. 30 Konstytucji RP. Przesłanka ta nie realizuje też w sposób prawidłowy standardu wynikającego z orzecznictwa ETPC.** Rzecznicy Praw Obywatelskich wszystkich kadencji od dawna zajmują się praktyką stosowania oraz przedłużania tymczasowego aresztowania. Najpierw z inicjatywy Rzecznika wydano uchwałę SN (7) z 19 stycznia 2012 r. I KZP 18/11⁴⁵, w której przesądzono nakaz prognozowania grążącej *in concreto* aresztowanemu kary, podstawę surowości kary łącząc z ogólną przesłanką, zasadą *ultima ratio* i brakiem przesłanek negatywnych z art. 259 § 1 i 2 k.p.k. Niestety uchwała ta spotkała się z różnorodną interpretacją, w większości przypadków dostarczyła sądom argumentów usprawiedliwiających liberalną wykładnię przesłanki surowości kary, czyniąc z niej wygodny instrument do samodzielnego stosowania. **Trybunał Konstytucyjny zarówno w sprawie o sygn. SK 3/12⁴⁶, jak i sygn. K 3/16⁴⁷ ponownie podzielił tę argumentację, choć z przyczyn formalnych nie mógł orzec w tym zakresie. W następstwie tego Trybunał wydał**

⁴³<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/mozliwosc-skutecznych-zazalen-na-areszty-coraz-bardziej-iluzoryczna-adam-bodnar-proponuje-zmiany> (dostęp: 30.01.2026 r.).

⁴⁴ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437 z późn. zm.).

⁴⁵ Uchwała SN (7) z 19.01.2012 r., I KZP 18/11, LEX nr 1102081.

⁴⁶ Wyrok TK z 20.11.2012 r., SK 3/12, LEX nr 1227894.

⁴⁷ Wyrok TK z 10.07.2019 r., K 3/16, LEX nr 2691997.

postanowienie sygnalizacyjne z dnia 17 lipca 2019 r. o sygn. akt S 3/19⁴⁸, powtarzające argumentację Rzecznika, która nie doczekała się oczekiwanej odpowiedzi, także w przedłożonej ustawie.

12. Uchwalony art. 263 k.p.k.

Uwagi

Krytycznie należy ocenić brak rozwiązań, które niwelowałyby niekonstytucyjność odpowiednich przepisów w zakresie, w jakim nie oznaczają maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania oraz dopuszczają jego przedłużenie bez konieczności spełnienia przesłanek to uzasadniających, na co już wcześniej zwracali uwagę Rzecznicy poprzednich kadencji (Załącznik nr 5)⁴⁹. **Przedłużanie aresztowania bez jakiegokolwiek zakreslenia górnej granicy, po której przekroczeniu nie można byłoby przedłużyć środka o kolejny okres, narusza zasadę zaufania obywatela do państwa, zasadę dostatecznej określoności i zasadę poprawnej legislacji.** Brak granic tymczasowego aresztowania czy przynajmniej przesłanek umożliwiających prognozowanie okresu pozbawienia wolności, narusza zasadę demokratycznego państwa prawnego. Uderza również w podmiotowość oraz autonomię jednostki i godność człowieka. **Dowolne przedłużanie aresztowania bez określenia górnej granicy lub wskazania szczegółowych przesłanek przedłużenia aresztu nie da się pogodzić z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP w kontekście art. 5 ust. 1 lit. c, art. 5 ust. 3 i art. 6 ust. 1 EKPC.**

Pewną emanacją, choć w moim przekonaniu niewystarczającą, maksymalnego terminu stosowania tymczasowego aresztowania, jest projektowany art. 263 § 4c k.p.k., wprowadzający ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania, na podstawie przesłanki surowości kary i do czasu wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji, nieprzekraczalnym terminem 12 miesięcy. **To nadal jednak nie rozwiązuje nadużyć w zakresie przedłużenia aresztów po wydaniu wyroku pierwszej instancji. Rzecznik przystąpił do skargi konstytucyjnej o sygn. SK 3/12, w następstwie której stwierdzono niekonstytucyjność art. 263 § 7 k.p.k. w zakresie, w jakim nie określa przesłanek przedłużenia aresztu po wyroku pierwszej instancji ze wzorcem opisanym w art. 41 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 40 w zw. z art. 41 ust. 4 Konstytucji RP.** Znaczna ilość spraw, w których zostało stwierdzone naruszenie przez Polskę art. 5 ust. 3 Konwencji, dotyczyła spraw, w których stosowanie aresztu

⁴⁸ Postanowienie TK z 17.07.2019 r., S 3/19, LEX nr 2712693.

⁴⁹ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/mozliwosc-skutecznych-zazalen-na-areszty-coraz-bardziej-iluzoryczna-adam-bodnar-proponuje-zmiany> (dostęp: 30.01.2026 r.).

uzasadniano surowością kary już po wydaniu wyroku I instancji, co przy braku wykonania wyroku o sygn. SK 3/12, będzie dalej powodować niekorzystne rozstrzygnięcia przeciwko Polsce. Obecne regulacje procesowe nie zawierają mechanizmów dyscyplinujących sądy po wydaniu wyroku pierwszej instancji i zapobiegających możliwości nadużywania tego środka zapobiegawczego na tym etapie. **Brak jest bezpiecznika w postaci szczególnych przesłanek dalszego stosowania aresztu i terminów względnie maksymalnych po wydaniu wyroku pierwszej instancji, a zaproponowane regulacje nie wykonują nadal wyroku o sygn. SK 3/12.**

13. Uchwalony art. 300 § 1a i § 1b k.p.k.

Uwagi

Zmianę art. 300 § 1a i § 1b k.p.k. należy ocenić w dużej mierze krytycznie. Rozbudowanie powyższego przepisu, który wprowadza odpowiednie pouczenie o uprawnieniach w zakresie dotyczącym prawa do pomocy tłumacza nie budzi zastrzeżeń o tyle, że spełnia wobec podejrzanego standard określony dyrektywą 2010/96/UE na poziomie prawa do informacji. **Jednak warto zauważyć, że projektowany art. 300 § 1a i § 1b k.p.k. niejako peryferyjnie dekretuje prawo do składania zastrzeżeń, skoro jest o tym nowym prawie mowa tylko w tym miejscu ustawy procesowej, w tym wypadku zarezerwowanym dla zakresu pouczeń.** Z punktu widzenia prawidłowej legislacji jest to rozwiązanie niewłaściwe. Treść art. 300 k.p.k. odnosi się bowiem do pouczeń o prawach przewidzianych w innych jednostkach ustawy, nie jest zaś jednocześnie miejscem kreowania nowych uprawnień, co w zaproponowanej wersji utrudnia czytelność i wewnętrzną spójność komentowanej regulacji. **Stosowną wzmiankę o treści prawa do zgłaszania zastrzeżeń co do jakości tłumaczenia należałoby najpierw poczynić w kolejnych jednostkach art. 72 k.p.k., a w treści art. 300 k.p.k., tylko do tego uprawnienia odwołać się.**

Krytycznie wypada odnieść się do kwestii oceny skutków procesowych zgłoszenia zastrzeżeń co do jakości tłumaczeń (konsekwencji ich braku przy formułowaniu środka zaskarżenia), możliwości wyegzekwowania tak przewidzianego prawa przez podejrzanego i warunków, w jakich organ procesowy będzie mógł dokonać efektywnej kontroli jakości tłumaczenia. Nie można się do końca zgodzić ze stanowiskiem, że poza obowiązkami organów postępowania karnego pozostaje jakość tłumaczenia i w tych okolicznościach kontrola powinna zostać wyłączona, gdyż weryfikowalne prawo do pomocy tłumacza sprowadza się jedynie do formalnych aspektów. Sama ustawa do pewnego stopnia popada w sprzeczność, skoro przewiduje prawo do zgłaszania

zastrzeżeń co do jakości otrzymanego tłumaczenia w nowym brzmieniu komentowanego art. 300 k.p.k. Do jakości tłumaczenia odnosi się bowiem szereg przepisów dyrektywy 2010/64/UE, w tym: art. 2 ust. 8, art. 3 ust. 9, które przypominają, że gwarancją rzetelności postępowania jest dopiero zrozumienie przez oskarżonych kierowanych przeciwko nim zarzutów i wskazywanych na ich poparcie dowodów, a nie sam fakt ustanowienia tłumacza. Skoro art. 5 dyrektywy 2010/64/UE zobowiązuje państwa członkowskie, aby podjęły konkretne środki w tym celu, a oskarżony miał możliwość w pełni skorzystać ze swoich praw, należałoby rozważyć, na ile prawo do odpowiedniej jakości tłumaczenia, uchwalone propozycje zapewniają. O prawie tym przekonuje również orzecznictwo strasburskie wywodząc, że regulacje wynikające z art. 6 ust. 3 lit. c EKPC⁵⁰ muszą być praktyczne i skuteczne, celem zapewnienia lojalności procesowej wobec stron i elementarnej rzetelności postępowania, z czego wynika, iż obowiązek władz nie ogranicza się wyłącznie do powołania tłumacza⁵¹. Pewną namiastką kontroli jakości tłumaczenia, zwłaszcza ustnego, byłoby pełne wdrożenie punktu 24 preambuły dyrektywy 2010/64/UE, w którym wskazuje się na konieczność zapewnienia przez państwa członkowskie możliwości skontrolowania adekwatności tłumaczenia ustnego w przypadku, gdy organy otrzymały uwagi w danej sprawie.

Uchwalone regulacje nie zapewniają zarówno środka kontroli, jak i miarodajnych źródeł dla weryfikacji jakości tłumaczenia *ex post*. Samo pouczenie strony o możliwości zgłoszenia zastrzeżeń organowi procesowemu, bez skutecznego wyegzekwowania tego prawa czy ponoszenia procesowych konsekwencji, ma charakter iluzoryczny, a przynajmniej spóźniony, jeśli jest obliczony dopiero na możliwość formułowania w apelacji uchybień procesowych wobec orzeczenia kończącego postępowanie⁵². Instytucja zastrzeżeń procesowych jest chociażby przewidziana na gruncie procedury cywilnej, tj. art. 162 k.p.c.⁵³, tam zaś brak ich zgłoszenia rodzi dla podmiotu fachowego konkretne konsekwencje. **Wprowadzenie tego prawa do treści art. 300 § 1a i 1b k.p.k. świadczy o dostrzeżeniu wagi tego problemu, choć wydaje się, że w formie symbolicznej, nierzutującej na skuteczność zarzutów apelacyjnych zgłoszonych bez uprzednich zastrzeżeń co do jakości tłumaczenia.**

⁵⁰ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.; dalej: EKPC).

⁵¹ Wyrok ETPC z 19.12.1989 r., Kamasinski przeciwko Austrii, skarga nr 9783/82, LEX nr 81088.

⁵² M. Fingas, *Prawo oskarżonego do tłumaczenia...*, s. 122-123; A. Górski, M. Toruński, *Zmiany w treści prawa do tłumaczenia w postępowaniu karnym według Dyrektywy Komisji i Rady 2010/64/UE*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2014, nr 15, s. 137.

⁵³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm.; dalej: k.p.c.).

Mając na uwadze powyższe, stosowną wzmiankę o treści prawa do zgłaszania zastrzeżeń co do jakości tłumaczenia należałoby wpierw poczynić w art. 72 k.p.k., choćby poprzez zadekretowanie tego uprawnienia w dodanym § 5, a w treści art. 300 k.p.k., tylko do tego uprawnienia odwołać się.

II. Zmiany w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt⁵⁴.

Uchwalony art. 35 § 3 u.o.z.

Uwagi

Podjęcie starań ukierunkowanych na poprawienie dobrostanu zwierząt zasługuje na aprobatę, jednak w formie zgodnej z podstawowymi zasadami prawa karnego i regulacją konstytucyjną. Z tego punktu widzenia, **komentowaną zmianę należy ocenić krytycznie w zakresie braku dookreślenia, w jakich sytuacjach sąd odstępuje od orzekania przepadku w sytuacji, gdy sprawca nie jest właścicielem zwierzęcia; braku wyłączenia przepadku, gdy orzekanie o nim pozostaje bezprzedmiotowe (śmierć zwierzęcia); braku uwzględnienia możliwości orzeczenia przepadku zwierzęcia na wypadek m.in. umorzenia postępowania karnego ze względu na niepoczytalność sprawcy; braku modyfikacji strony podmiotowej sprawcy znęcania nad zwierzęciem, aby było możliwe wypełnienie znamion także z zamiarem ewentualnym.**

Przy wyroku skazującym możliwe (a nawet konieczne) jest orzeczenie przepadku zwierzęcia, także jeśli sprawca znęcania nie jest jego właścicielem, np. zwierzę należy do osoby prawnej, której sprawca jest pracownikiem lub współnikiem. W tym zakresie podejmowałem już inicjatywy (Załącznik nr 7)⁵⁵, a w ostatnim czasie przedkładałem również opinię do obywatelskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz zmianie niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 700 (Załącznik nr 8)⁵⁶, który w zakresie warunków orzekania o przepadku raził nieprecyzyjnością, w tym znaczącym rozszerzeniem zakresu orzekania o przepadku zwierzęcia, nie wyłączając umorzenia lub warunkowego umorzenia postępowania. Cytowany projekt dopuszczał objęcie przepadkiem nie tylko sprawcy - właściciela, ale także innej osoby uprawnionej,

⁵⁴ Dz. U. z 2023 r. poz. 1580; dalej: u.o.z.

⁵⁵ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-interwencyjny-odbior-zwierzat-przepisy-mrirw-odpowiedz> (dostęp: 30.01.2026 r.).

⁵⁶ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-02/Do_Sejmu_ochrona_zwierzat_projekt_opinia_13_02_2025.pdf (dostęp: 30.01.2026 r.).

która nie zachowując ostrożności wiedziała, przewidywała lub mogła przewidzieć, że sprawca traktuje zwierzę w sposób określony w art. 6 ust. 2 u.o.z. Analizowanie tej kwestii w tym miejscu nie jest konieczne, bowiem do projektu ustawy przedłożono szczegółowe i krytyczne stanowisko Sądu Najwyższego⁵⁷ oraz Prokuratora Generalnego⁵⁸, które należy w tym miejscu podzielić.

Aktualna forma orzekania przepadku, choć odstępuje od błędów popełnionych w druku nr 700, to generuje kolejne zastrzeżenia. W szczególności nie można zaakceptować proponowanych unormowań przewidujących fakultatywne orzeczenie przepadku zwierzęcia również w sytuacji, gdy sprawcą nie jest właściciel, bez jednoczesnego dookreślenia dalszych warunków limitujących w tym zakresie autonomię sędziowską. **Wprawdzie komentowana zmiana ustawy wskazuje na fakultatywność przepadku i zawężenie do wyroków skazujących, ale bez zakreślenia jakichkolwiek ram podmiotowych dla skorzystania z tego dotkliwego środka wobec właściciela, który nie pozostaje jednocześnie sprawcą. To rozwiązanie powoduje dotkliwe konsekwencje, co oznacza, że wzbudza zastrzeżenia z perspektywy art. 2 i art. 64 ust. 3 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.** Podstawową wadą tego rozwiązania jest brak możliwości miarkowania przez sąd decyzji co do środka reakcji karnoprawnej orzekanej w sytuacji, gdy właściciel nie pozostaje sprawcą czynów opisanych w art. 35 ust.1, 1a i 2 u.o.z. **Należałoby zaproponować, aby w tym przypadku nie chodziło o każdego właściciela, który w żaden sposób nie zawinił przekazaniu zwierzęcia osobie sprawcy, ale dotyczyło właścicieli będących osobami fizycznymi, którzy chcieli albo przewidywali i godzili się, że sprawca traktuje zwierzę w sposób określony w art. 6 ust. 2 u.o.z. Wobec właścicieli zwierzęcia o charakterze zinstytucjonalizowanym wymogi dbałości o warunki przekazania zwierzęcia powinny być zatem podwyższone.**

Podtrzymuję również pogląd, że w art. 35 ust. 3 u.o.z. winna zostać wprost wyrażona możliwość orzeczenia przepadku zwierzęcia, także w razie umorzenia postępowania karnego ze względu na niepoczytalność sprawcy, gdyż kwestia ta budzi uzasadnione wątpliwości z uwagi na wyłączenie wynikające z art. 116 k.k. Ustawa powinna zatem przewidywać możliwość orzeczenia przepadku wyłącznie w sytuacjach analogicznych do określonych w art. 45a k.k., co stanowiłoby dopełnienie projektowanej regulacji. Mogłoby to dotyczyć zarówno: niepoczytalności sprawcy, okoliczności wyłączającej

⁵⁷ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/5BD24BFBB84A8E7CC1258BDB00454F8D/%24File/700-008.pdf> (dostęp: 30.01.2026 r.).

⁵⁸ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/81150B3DE04BDA8DC1258BEE004E0CEC/%24File/700-011.pdf> (dostęp: 30.01.2026 r.).

ukaranie sprawcy czynu zabronionego albo nawet śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu jego niewykrycia, zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć sprawcy albo nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby, a jednocześnie zebrane dowody wskazują, że w razie skazania zostałyby orzeczone przepadek.

Przy formułowaniu przepadku należy rozdzielić sytuacje, gdy orzekanie o nim pozostaje bezprzedmiotowe, a więc poprzez nastąpienie skutku przestępnego opisanego w art. 35 ust. 1 u.o.z. Od dawna przedmiotem krytyki w doktrynie jest odwołanie się przepisu art. 35 ust. 3 u.o.z. do przestępstwa bezprawnego pozbawienia życia zwierzęcia. Wobec nieżyjącego zwierzęcia orzekanie przepadku pozostaje bezprzedmiotowe. Jedyną sytuacją, w której przepadek pozostaje realny, jest popełnienie przestępstwa z art. 35 ust. 1 u.o.z. w formie stadialnej usiłowania, a tego również brzmienie art. 35 ust. 3 u.o.z. nadal nie przesądza⁵⁹.

W związku z powyższym, należy zaproponować, aby art. 35 ust. 3 u.o.z. brzmiał następująco: „W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2 lub stwierdzenia, że sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności, albo jeżeli zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego, sąd orzeka przepadek zwierzęcia, jeżeli sprawca jest jego właścicielem. Jeżeli zebrane dowody wskazują, że w razie skazania zostałyby orzeczone przepadek, sąd może go orzec także w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu jego niewykrycia, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć sprawcy albo nie może on brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby. Jeżeli sprawca nie jest właścicielem zwierzęcia, sąd może orzec jego przepadek, jeśli właściciel będący osobą fizyczną chciał albo przewidywał i godził się, że sprawca traktuje zwierzę w sposób określony w art. 6 ust. 2. W razie śmierci zwierzęcia, przepadku nie orzeka się”.

Reasumując wskazać należy, że uchwalona w dniu 23 stycznia 2026 r. przez Sejm RP ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, (druk senacki nr 610, druk sejmowy nr 1600), obok wielu rozwiązań zasługujących na

⁵⁹ M. Goettel, „Czasowe odebranie” oraz „przepadek” jako szczególne środki prawnej ochrony zwierząt, „Studia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13, s. 142; C. Kąkol, *Przepadek jako prawnokarna reakcja na popełnione przestępstwo przeciwko ochronie zwierząt*, „Przegląd Sądowy” 2024, nr 7-8, s. 120-121.

uznanie i akceptację, które z tego względu nie podlegały ocenie w ramach niniejszej opinii, zawiera również propozycje, które budzą zastrzeżenia, i z tego względu pod rozwagę członków Komisji Ustawodawczej oraz Komisji Praw Człowieka i Praworządności należy poddać zmianę tej ustawy poprzez wyeliminowanie z niej tych przepisów, które budzą opisane wyżej wątpliwości.

Mając na uwadze przedłożone racje, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich⁶⁰, zwracam się do kierowanych przez Panów Przewodniczących Komisji z uprzejmą prośbą o dokonanie analizy wskazanych w stanowisku problemów i rozważenie zainicjowania zmian legislacyjnych w ustawie z dnia 23 stycznia 2026 r.

Załączniki:

1. Wystąpienie generalne RPO z dnia 3.10.2024 r. do MS ws. propozycji zmian w ustawie z 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (II.510.101.2024);
2. Opinia RPO z dnia 11.07.2024 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, druk nr 409 (II.510.562.2024);
3. Wystąpienie generalne RPO z dnia 8.08.2024 r. do MS ws. implementacji dyrektyw 2013/48/UE i 2016/1919/UE (II.5150.9.2014);
4. Wystąpienie generalne RPO z dnia 7.06.2022 r. do MS ws. nagrywania wyjaśnień, zeznań oraz rozpraw (II.519.1039.2017);
5. Wystąpienie generalne RPO z dnia 26.07.2018 r. do MS ws. skuteczności zażaleń na areszty (II.566.3.2017);
6. Wystąpienie generalne RPO z dnia 4.09.2024 r. do MS ws. instytucji tzw. małego świadka koronnego (II.510.981.2018);
7. Wystąpienie generalne RPO z dnia 23.01.2023 r. do MRiRW ws. interwencyjnego odbioru maltretowanych zwierząt (II.7202.1.2019);
8. Opinia RPO z dnia 13.02.2025 r. do Wicemarszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i Przewodniczącej Komisji Nadzwyczajnej do spraw ochrony zwierząt w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz zmianie niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 700 (II.401.1.2025).

⁶⁰ Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r., poz. 1264).

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/